

İğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi

e-ISSN: 2147-6152

Yıl 10, Sayı 26, Nisan 2021

Makale Adı /Article Name

Gülten Akın Poetikası

Gülten Akın's Poetics

Yazar/Author

Mustafa OKÇUL

Dr. Milli Eğitim Bakanlığı,

mustafaokcul@gmail.com ORCID: 0000-0002-2463-7511

Yayın Bilgisi

Yayın Türü: Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi: 30.11.2020

Kabul Tarihi: 03.12.2020

Yayın Tarihi: 30.04.2021

Sayfa Aralığı: 769-804

Kaynak Gösterme

Okçul, Mustafa (2021). "Gülten Akın Poetikası", *İğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S 26, s. 769-804.

(Bu makale, yazar beyanına göre, TR DİZİN tarafından öngörülen "ETİK KURUL ONAYI" gerektirmemektedir.)

ÖZ

Modern Türk şiirinin ilk kadın sanatçılarından olan Gülten Akın, eril tahakküme dayalı zihniyetin gölgesinde filizlenen bir şairdir. Akın; dönemin olumsuz olay, olgu ve anlayışın kadın vicdanında bıraktığı hasar bağlamında poetikasını oluşturur. Geleneksel kadın algı ve rollerine itiraz eden şair, iç âleminde yankılanan itirazlarını şiir vasıtasıyla haykırmayı hedef edinir. Akın, ilk dönem şiirlerinde genç kızlık dönemi buhranları, yalnızlık, yabancılaşma, umut gibi bireysel mevzuları ele alır. 1960'lı yıllarla beraber sosyal sorunlara da yönelen sanatçının şiir evrenine toplumsal kutuplaşma, evrensel insanla ilgili izlekler da eklenir. 1980'li yıllar, Gülten Akın şiirinin yeniden bireyselleştirdiği dönemdir. Akın; poetikasının bu son evresinde zaman zaman özneyi metafizik bağlamda ele almakla beraber şiirinin merkezine "ben"i ve onunla ilintili yaşlılık, yalnızlık, ölümü alır. Gülten Akın, poetikası boyunca halk şiirinden beslenerek dil ve üslubunu şekillendirir. O; şiirini genel anlamda evrensel bireyin, özelde Anadolu kadınının iç âleminde iz bırakan insana dair hassasiyetler çerçevesinde oluşturur. Akın şiirinde beliren özne, yaşadığı dönemle pek uyumsuz. Şiir öznesi; yalnız, kırılabilir, hassas ve itiraz halindedir. Toplumdan, mevcut düzenden, çağdan kaynaklı sıkıntı, ötelenme yaşayan öznenin ruhsal dünyasındaki devinimler, Gülten Akın şiirinin odak noktasını teşkil eder. Bu çalışma, Gülten Akın'ın *Şiiri Düzde Kuşatmak* adlı kitabındaki açıklamaları, söyleşileri ve bunların şiirlerindeki izdüşümleri doğrultusunda oluşturuldu.

Anahtar Kelimeler: Gülten Akın, Şiir, Poetika

ABSTRACT

Gülten Akın, one of the first female artists of modern Turkish poetry, is a poet who flourished under the shadow of a mentality based on masculine domination. Influx; it constitutes the poetics of the period in the context of the damage caused by the negative events, facts and understanding on women's conscience. Object to traditional female perceptions and roles, the poet aims to shout out his objections echoing in his inner realm through poetry. In his early poems, Akın deals with individual issues such as maiden crisis, loneliness, alienation and hope. Social polarization and themes related to the universal human being are added to the poetry universe of the artist, who also turned to social problems in the 1960s. The 1980s is the period when Gülten Akın's poetry focuses on the individual again. Influx; In this last phase of his poetics, he sometimes takes the subject in a metaphysical context, but takes the "I" and the associated old age, loneliness, and death to the center of his poetry. Gülten Akın shapes her language and style by feeding on folk poetry throughout her poetics. HE IS; He creates his poems within the framework of the sensitivities of the human being who leave a mark on the inner realm of the universal individual in general and Anatolian women in particular. The subject appearing in Akın's poem does not match the period he lived in. Poetry subject; it is lonely, fragile, sensitive and objectionable. The movements in the spiritual world of the subject, which is experiencing distress and translation from the society, the current order and the age, constitute the focus of Gülten Akın's poem. This study was created in line with Gülten Akın's explanations and interviews in his book *Poetry Düzde Kuşatmak* and their reflections in his poems.

Keywords: Gülten Akın, Poetry, Poetics

Giriş

İnsanoğlu ürünü olan değerlerin başat türlerinden biri sanattır. İnsanın varoluşla ilgili arayışlarında yeterince anlamlandıramadığı ya da tanımlamakta zorlandığı girdaplarda resim, müzik, şiir gibi güzel sanatlar devreye girer. Ontolojik anlamlandırma sürecinde, duyguya yönelen birey, kendini sanatsal ifade biçimlerinin sığınağında bulur. Bunlar içerisinde de genelde edebiyat özelde şiir, soyut ve zihni meşgul etmesi bakımından bireyin en sık yöneldiği sanat dalıdır.

“Sözün sanatı” (Okay, 2014:14) olarak tanımlanan şiir, birey için varlığın imgelere evrildiği bir evrendir. Düşüncenin, kendisini anlatmakta yetersiz kaldığına kanaat getiren birey, yaşadığı fakat bütünüyle anlamlandıramadığı iç dünyasındaki devinimlerini, zihni çağrışımlarla anlatmak için çoğunlukla şiiri seçer. Güzel sanatların genelinde hâkim olan somut ve faydaya dayalı anlayış, şiirle beraber soyut bir anlayışa bürünür. Şiire karmaşık ve öznel bir kimlik kazandıran bu nitelik, şiirle ilgili ferdiyetçi anlayışların ortaya çıkması sonucunu doğurmuştur. Kişi, kültür, millet ve döneme göre değişen şiir anlayışlarını belirlemek için genelde poetika kavramı tercih edilir.

Yunanca kökenli olan poetika kelimesi ilk defa Aristo tarafından kullanılır. Batı dillerinde zaman zaman şiirle beraber edebiyatı da kapsayacak şekilde kullanılsa da poetika, günümüzde şiir kapsamlı bir anlam içermektedir. Poetika, “şiire dair her meseleyle” (Okay, 2014:17) uğraşmayı gaye edinir. Metnin şekli, içeriği, dış yapısı, ahengi, ritmi, dili, kaynağı, ferdi ve toplumsal yönü, estetiği gibi unsurlar, bir şairin poetikasını belirleyen özelliklerdir. Bu niteliklerinden dolayı poetika, ilimden ziyade felsefeye yakın bir alan olarak görülür. Şiiri salt uğraş olarak değil bireysel duruşun yansıması olarak da algılayan şairin sanatsal duruşu, poetikasını şekillendiren unsurdur. Poetika, eserle değil; şiirle ilgili kuramsal ilkeleri içerir: “Poetikanın nesnesi, edebi yapıtın kendisi değildir: Poetikanın sorgulamaya tabi tuttuğu şey, edebiyat söylemi denen o özgül söylemin özellikleridir.” (Todorov, 2014:37).

20. yüzyıl öncesi Türk edebiyatında “poetika türündeki yapıt ve yazıtlara pek fazla” (Karaca, 2005:40) rastlanmaz. Cumhuriyet dönemiyle beraber kimi edebi topluluklar ya da şairler, şiir anlayışlarını beyannamelerle ifade etmeye başlarlar. Ahmet Haşim’in 1921 yılında *Dergâh* mecmuasında yazdığı “Şiirde Mana” adlı yazının genişletilmiş hali olan “Şiir Hakkında Bazı Mülâhazalar” (1926), Türk edebiyatında şiir beyannamesinin ilk örneği olarak kabul edilir. Orhan Veli, Necip Fazıl Kısakürek, Suut Kemal Yetkin gibi şairler, Haşim’den sonra şiirle ilgili fikirlerini beyan eden şairlerdir (Çetişli, 2015:81). Kimi şairler, sanatsal ilkelerini beyanname olarak ilan etmemekle beraber çeşitli yazı ve konuşmalarında bunları detaylıca açıklar. Bunlardan biri de Gülten Akın’dır. O, poetik anlayışını maddeler halinde sıralayan bir bildiri yayımlamaz fakat çeşitli yazı ve söyleşilerinin derlenmesiyle oluşan *Şiiri Düzde Kuşatmak* kitabında şiir sanatıyla ilgili anlayışını

detaylıca açıklar. Bu çalışma, şairin söz konusu eserdeki ifadeleri ve bunlardan izler taşıdığını düşündüğümüz şiirleri doğrultusunda oluşturuldu.

1. Gülten Akın Poetikası

Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatının ilk kadın şairlerinden olan Gülten Akın'ın şiir ile ilgili düşünceleri *Varlık*, *Hürriyet Gösteri*, *Türk Dili*, *Milliyet Sanat* gibi süreli edebiyat dergilerinde ve Tüyap, Altın Portakal Kitap Fuarları ile çeşitli söyleşilerde yaptığı poetik değerlendirmelerin bir araya getirilmesiyle oluşan *Şiiri Düzde Kuşatmak*¹ adlı kitapta toplanır. Söz konusu eserde Akın, şiir poetikasını şöyle özetlemektedir:

“Ben şunu deniyorum: İzleğim, konum ne olursa olsun, şiirimin, sınırları kesin çizilmemiş, katlı bir anlam alanında gelişmesini sağlamaya çalışıyorum. Ucu açık, göndermeleri olabildiğince geniş dolayimli bir şiiri arıyorum. İnsan bütünlüğünden, yaşam bütünlüğünden gönderilenin alıcısının da geniş olacağını düşünüyorum. Tüm kaygılarımı, yetimi birden kullanıyorum. Estetik, etik, felsefi, bilgisel. Küçük hikmetleri de kullanıyorum, eski ozanlar gibi.” (Akın, 2019:119)

Şiiri daha ziyade halkla ilişkisi içerisinde değerlendiren Akın, bundan dolayı şair yerine ozan kavramını kullanır. Çünkü ozan, halkın düşünüş, duygulanım, yaşayış biçimini en yalın biçimde dile getiren kimsedir. Bu tarzı benimseyen Akın da poetik olarak yaşadıklarını yazmaya çabalayan bir ozan gibidir: “Ben yaşadığımı yazmaya çalışan bir ozanım. Yaşam benim için hep büyü, giz dolu, harikulade olagelmıştır. Hep şaşkınlık içinde kalmışımdır. Düşlerle, imgelerle beslenen, aşk dolu bir yapım var.” (Akın, 2019:128). Bu özelliğinden olsa gerek Gülten Akın yaşamında karşılaştığı, temas ettiği ve kendisi üzerinde etki bırakan her şeyi, imgelerle ördüğü şiir evreninde sunar: “Şiirim hayattan, dünyadan, düşten, masaldan, yaşadığım ve okuduğum her şeyden etkileniyor. Etkilendiğim ne varsa, seçiyorum, kendi şiir alanıma çekiyorum ve yazıyorum.” (Akın, 2019:178).

Gülten Akın, ilk dönem şiirlerinden son şiir kitabının yayımlandığı 2013 yılına dek süren şairlik yaşamında yalnızlık, toplumsal çöküntü, kadın sorunu, değersizlik, kente yabancılaşma, birey-doğa ilişkisi gibi çok geniş bir yelpazede şiirlerinin temasını oluşturma hedefi peşinde koşmuş bir şairdir. Bu izlekler içerisinde Akın'ın en çok işlediği tema “ezilenler” diye tanımladığı kadın ve

¹ Gülten Akın, *Şiiri Düzde Kuşatmak*, İstanbul: YKY, 2019.

çocuklardır: “Ben, ezilenler olarak, en çok çocukları ve kadınları yazdım. Bir lokma ekmek için doğdukları yerde kalamayıp göçenleri, yollarda telef olanları, kentlerin varoşlarında, gecekonduarda binbir dert içinde yaşayanları yazdım.” (Akın, 2016b:253).

Gülten Akın; Fazıl Hüsni Dağlarca, Cahit Külebi, Behçet Necatigil, İkinci Yeni, toplumcu şiir, yapısalcı şiir gibi Türk Edebiyatında birbirinden farklı şair ve şiir ekolleriyle yakın/uzak bir temas kurmasına rağmen bu akım ve kişilerin gölgesinde kalmadan kendi özgün şiir evrenini oluşturabilmiş bir şairdir.

1.1. Poetik Dönemler

Edebiyat eleştirmenlerinden Oğuz Demiralp (2004:55), Gülten Akın'ı *şair ana* diye nitelediği ve aynı ismi taşıyan makalesinde, Akın'ın şiir anlayışını bireysel, toplumsal ve yapısalcı dönem olmak üzere üçe ayırır. Benzer saptamalar *Gülten Akın'ın Poetikası Üzerine* adlı makaleyi yazan Maksut Yiğitbaş - Gökçen Sevim (2016:1052) ile Gülten Akın üzerine yüksek lisans çalışması yapan Birgül Erken (2010:13) tarafından da yapılır. Bazı eleştirmenler ise Akın'ın şiirlerini iki döneme ayırır. Veysel Çolak (2000:58), Akın'ın poetikasında iki aşamalı bir dönem gözlemlendiğini belirtir. Gülten Akın'ın şiirleri ve düzyazılarından yola çıkarak yaptığımız incelemede Akın'ın poetik olarak üç farklı anlayışa sahip olduğu tespit ettik.

Akın'ın daha çok bireysel konuları işlediği, *Rüzgâr Saati* (1956), *Kestim Kara Saçlarımı* (1960) ve *Sığda* (1964) kitaplarını kapsayan şairlik dönemi, birinci dönem olarak değerlendirilir. Şairin sosyal içerikli şiirlerinin ön planda olduğu ikinci dönemi² ise *Kırmızı Karanfil* (1970), *Maraş'ın ve Ökkeş'in Destanı* (1972), *Ağtlar ve Türküler* (1976), *Seyran Destanı* (1979), *İlahiler* (1983), *42 Günün Şiirleri* (1986) adlı kitaplarını kapsar. Yapısalcı dönem olarak adlandırılan ve *Sevda Kalıcıdır* (1991), *Sonra İşte Yaşlandım* (1995), *Sessiz Arka Bahçeler* (1998), *Uzak Bir Kıyıda* (2003), *Kuş Uçsa Gölge Kalır* (2007), *Celaliler Destanı* (2007), *Beni Sorarsan* (2013) adlı şiir kitaplarının yayımlandığı dönem Gülten Akın'ın şairlik serüveninin üçüncü dönemini oluşturur:

“Şiirlerim izleklere göre dönemlere ayrılabilir. İlk üç kitabımda, *Rüzgâr Saati*, *Kestim Kara Saçlarımı* ve *Sığda*'da bireysel izleri, sonrakilerde toplumsal olanı

² İnci Enginün, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2016, s.133.

baskın görebilirsiniz. Bireyseli daha çok, geniş dolayimli atıflarla, yan anlamlardan geçerek sislendirilmiş, birinci anlam gerilere çekilmiş olarak; toplumsal izlekleri ise (*Kırmızı Karanfil, Ağıtlar ve Türküler, İlahiler...*), anlamı belirginleştirici bir biçem içinde yazdım.” (Akın, 2019:177)

1.1.1. Birinci Dönem: Bireysel İzlekler

Gülten Akın ilk şiirlerinden 1960’lı yıllara değin kadın duyarlılığı penceresinden bireysel temalı şiirler yazar: “1960’lara kadar bireysel çıkışlı ama kadınlığı dolayısıyla ezilenlerin ortaklaşacağı duyarlığı şiire getirmeye çalıştım.” (Akın, 2019:143).

1956 ile 1964 yılları arasında *Rüzgâr Saati* (1956), *Kestim Kara Saçlarımı* (1960), *Sığıda* (1964) adlı şiir kitapları yayımlanan Gülten Akın, bu süreci “ben” odaklı dönem olarak adlandırır. “Bireyseli daha çok, geniş dolayimli atıflarla, yan anlamlardan geçerek sislendirilmiş, birinci anlam geriye çekilmiş olarak [...] yazdım” (Akın, 2019:177) diyen Gülten Akın’ın poetikası, çeşitli eleştirmenlerce bu ve benzeri tanımlamalardan yola çıkılarak şairin ilk üç şiir kitabının yayımlandığı birinci dönem, bireysel temalı şiirler dönemi olarak tanımlanır:

“Her üçü de odağı ben olan bir hayatın çeşitli görünümünü yansıtır. Aşk, sevgi, ayrılık, özlem, yalnızlık, çeşitli acılar, sevinçler. Bu yalnızlık, o günlerde sanatçı kişiliğimin bir parçasıydı. Koca bir kalabalığın ortasında bile, kendi içime kaçıp saklandığımı, bunu sık sık yaptığımı anıyordum. İletişimimi kesiyordum ya da en aza indiriyordum. İsteye isteye. Şiirle birlikte olabilmek isteğiyleydi bu. Ama hep orda kalamıyordum. Kalabalığa, ya da başkalarına döndüğümdeyse, kendimi dışlanmış buluyordum. Orda, yalnızlığın hiç istemediğim faslı başlıyordu.” (Akın, 2019:146)

“Önceleri beni daha çok kendi yaşamım ilgilendiriyordu [ve bu yüzden] gözlerim içime çevrikti” (Akın, 2019:158) diyen Gülten Akın’ın ilk dönemlerindeki şiirleri, yaşamında iz bırakan kişisel temaları içerir. Akın’ın ilk şiirleri genelde genç kızlık dönemi buhranları, bireysel yılgınlık, ezilmişlik, tedirginlik gibi izlekler çerçevesinde şekillenir. “Çocuğun Ölümü” şiirinde öznenin belleğinde iz bırakan çocukluk günleri ve o günlerde tabiatla kurduğu bağ, mazide kalmıştır fakat öznedeki etkileri devam eder:

Uyutamaz beni ninniler şimdi

Ve gürültüler uyandıramaz

Her şey sessiz

Her şey dümdüz olsa ne gezer

Saçlarım hala yaramaz (Akın, 2020:28)

Çocukluğu taşrada geçen Akın, Ankara'ya taşındıktan sonraki yeni yaşam biçiminin şeklini benimsemekte zorlanır. Şair bu bağlamda ilk şiirlerinde özellikle taşra bireyinden ziyade kent bireyinde gözlemlediği yabancı, soğuk, bencil nitelermeleri de işler: “Ürkek serçeler geçti başımın üstünden / Bir büyük şehrin kalabalığında” (Akın, 2020:27). Bu dönemde yazılan *Rüzgâr Gülü* kitabının dizelerinde yer yer yalnızlık, kırılmalık gibi duygular da ön plana çıkar. Hürriyetsizlik temi bağlamında işlenen bu şiirlerde oluşan duygu atmosferi, karamsar bir hava oluşturmaz. Gülten Akın bu dönem şiirlerinde, yaşam karşısındaki olumsuz olgulara inat umudu yeşertme çabasındadır:

Karayı kaldırın mavi koyun umudumu yitirmedim

Beni çağırın gülümserken uykunun bir yerinde

Henüz beyazken uzatın isterim

Karayı kaldırın sevgi koyun umudumu yitirmeyin (Akın, 2020:16)

Kimi eleştirmenler, Akın'ın bu ilk dönemde İkinci Yeni şairlerinin imge dünyasını anımsatan girişimlerinde bulunduğunu ifade eder. Vecihi Timuroğlu (2000:155), söz konusu dönemde Gülten Akın'ın İkinci Yenicilerin tarzına yaklaşmış görünmesine rağmen, imaj şaşırtmalarına gereksinim duymadan Türkçenin gizini de eline alarak kendi tarzında hareket ettiğini belirtir. *Kestim Kara Saçlarımı* (1960) şiir kitabında bu olguya dikkat çeken örnekler bulmak mümkündür:

Ben onu ne iyi yavaş yavaş

Dokunsam saklasam eskitsemdi

Nerden nasıl görmemle birlikte

Bunca kişi kullanıp eskitti

Eskimesi öyle yoğun öyle hızlı

Dökülür bir dokunsam nerelerine

İncelmiş bir yeri alıp kondukça ellerine

Usa bir çin vazosu getirmeli (Akın, 2020:83)

Gülten Akın, 1982 yılında yaptığı değerlendirmede İkinci Yenicileri, gelenek ve yerel birikimle bağını kesmiş köksüz şiir olmakla eleştirir: “İkinci Yeni filan diye adlandırılan dönemde, Batı kökenli kökensiz şiir, altın çağını yaşadı.” (Akın, 2019:58). Akın, 1998 yılında verdiği bir mülakatta ise şairliğinin ilk dönemlerinde İkinci Yenicilerin etkisinde kaldığıyla ilgili değerlendirmelerin kısmen doğru olabileceğini, genel olarak ise bu değerlendirmeyi yapmaktan uzak bir poetik duruşa sahip olduğunu “Ben İkinci Yeni içinde değildim pek. Belki ucundan kıyısından bir parça, birer dize. Ama beni onun içinde saymazlar. Sayılabileceğimi sanmıyorum.” (Erken, 2010:27) şeklinde ifade eder.

1.1.2. İkinci Dönem: Toplumsal İzlekler

1960’lı yıllardan itibaren Türkiye’de ortaya çıkan politik, askeri, toplumsal gerilim ve çatışmalar ile görev icabı Anadolu’nun çeşitli ilçelerinde yaşaması, Gülten Akın poetikasının yönünü, bireyselden toplumsala kırar: “[1960’lı] yıllar benim Anadolu ilçelerinde yaşadığım yıllar. Ta 1972’lere kadar. Duyarlığımı kendi kişiliğim ve cinsimin sorunlarından çekip, halkıma yönelttim.” (Akın, 2019:143). Bu dönemden itibaren Akın poetikasında birey, toplumsal bir unsur olarak modernizme tutunamamanın sancıları ekseninde imgelenir. Akın şiirinde beliren toplumsallık, toplumcu gerçekçi sanatta hâkim olan slaganik üsluba kaymaz.

Gülten Akın, poetikasının ilk döneminin son şiir kitabı olan *Kırmızı Karanfil* eseriyle beraber izlekler bireyselden toplumsala doğru evrilmeye başlar. 1964-1971 yılları arasında yazılan bu şiirler, Akın’ın görev icabı Anadolu’nun çeşitli kentlerinde bulunması esnasında yazdığı metinlerdir. Gülten Akın da bu eseri bireyselden toplumsala geçişin bir ara dönemi olarak tanımlar: “*Kırmızı Karanfil*’in basıldığı yıl 1971 ama, içindeki şiirler 1964-71 arasında Haymana, Kumru, Gerze, Saray’da yazıldı. Bu yıllar artık 1960’ların geride kaldığı, ülkede beklentilerin gerçekleşme umudunun yeniden yitirmeye başlandığı, toplumsal muhalefetin yoğunlaştığı yıllar[...] *Kırmızı Karanfil*’i bir ara dönem sayabiliriz.” (Akın, 2019:147). Bu dönemde halkla “konuştukça bağrında bir ağırlık duyan / konuştukça suçlu” (2020:123)’luk hissetmeye başlayan şair, sanatına toplumsal sorumluluk rolünü de yükleme gereksinimi duyar. Şiir öznesi, sesini yerelden evrensele yaymak için “halktan soluklar alırken” (Akın, 2020:124) nefesini halk için daha güc çıkarmaya kararlıdır:

Haksızlık nerde olursa olsun

Zulüm nerden gelirse gelsin
Barışla, sevgiyle olmayacaksa
Ey gerçek sesimiz, ey büyük kavga
Yankılan dağdan dağlara (Akın, 2020:154)

Gülten Akın “şiiir[i] bir başkaldırı” (Akın, 2019:167) olarak niteler. Onun şiiirinde beliren öznenin başkaldırısı, politik bir söyleme kaymaz. Akın, şiiiri insan ruhunu terennüm eden unsurların vasıtası olarak kullanır. Anadolu kadınının, annenin, evrensel anlamda bireyin iç âleminde iz bırakan, zihnini meşgul eden insana dair hassasiyetler, Gülten Akın poetikasına yön veren başlıca unsurlardır. Çevreden kaynaklı sıkıntı, eziyet, ötelenme yaşayan öznenin iç âleminde yankılanan sesi, Gülten Akın şiiirinin temel odak noktasıdır. Toplumsal mevzulara hassasiyetin ön plana çıktığı 1972-1983 yılları arasında yazdığı şiiirlerde bile dönemin politik, sosyal ve ekonomik olaylarının birey üzerindeki olumsuz etkileri, insanın vicdan ve duygu dünyasında bıraktığı hasar noktasında işlenir. Bu yüzden, bu dönemin toplumcu gerçekçi sanatında hâkim olan hitabet havası, Gülten Akın şiiirinde pek yoktur. Şairin bu dönem şiiirinde daha yoğun olan toplumsal olgular, savaşlar, kıyımlar, insan yaşamına yapılan saldırılar perspektifinde işlenir: “Şiiirin bence en avantajlı yanı, insanın bütünlüğünden kaynaklanan bir kapsamı kullanabilmesidir. Elbette kendi haline bırakılırsa. Oysa dış etkiler, yönlendirmeler hatta baskılar vardır. Bunlar şiiiri örseler. Özellikle acil, yaşamsal sorunlar. Savaşlar, kıyımlar, insan yaşamına, toplumsallığına yönelik saldırılar. O zaman ozandan net, vurucu, silaha dönüşebilen şiiirler beklenir.” (Akın, 2019:48). Akın’ın poetik anlayışının toplumcu yönüne dair yukarıdaki fikirleri “Temeline” şiiirinde siyasal sistemin sebep olduğu Telli adlı bebeğin açlığı bağlamında işlenir:

Herhangi bir evde
Telli bebek için bir parça pirinç
Bir parça elma, bir yudumcuk çay
Yoksa,
Uzun yolların işçisi
Babanın kesesi yetmiyorsa
Batmıştır o ülke

Ölüm girmiştir temeline (Akın, 2016a:94)

Şiiri Düzde Kuşatmak eserinde Akın, sanatçının ezilenden, güçsüzden yana bir tavır koyması gereğinden bahsederken poetikasını şekillendiren unsurlardan biri olan toplumcu şiir anlayışını şu şekilde özetler:

“İzleği bireysel olan şiirler de yazdım, toplumsal da. İkisinde de insanın bütünlüğünden çıkan, yine insan bütünlüğüne yöneltildi. Benim yazdığım insan, ekonomik ya da siyasal olarak yöneten durumundaki insan değil, o kendisine buyruklar verilen, çalışarak yaşamak zorunda olan, ezilen kıyılan, savaşlarda yiten, kimi kez direnen insan. Kısaca halk dediğimiz o çoğunluk.” (Akın, 2019:167)

Gülten Akın, Türk şiirinin öz olarak iki kolda geliştiğini belirtir: bireyci şiir, toplumcu şiir. Her iki yöntemin keskin çizgilerle ayrılamayacağını belirten Akın, kendi şiirini toplumcu şiir kategorisinde değerlendirmekle beraber birey ve toplumu birbirini tamamlayan unsurlar olarak şiirinde işlediğini beyan eder: “Türk şiiri iki kolda da gelişiyor. Hem bireyci, hem toplumcu nitelikleri taşıyarak. Ben kendi adıma sonuncuyu yeğlesem de, ilkini silip atamam.” (2019:51). Akın, bu yargıları 1972 yılında belirtmiş. Yani şiir poetikasının bireyselden toplumsala yöneldiği dönemin henüz başları. Gülten Akın şiirini toplumcu diye nitelese de 1980’li yıllardan itibaren yeniden ben merkezli şiire yönelecektir.

1.1.3. Üçüncü Dönem: “Ben”e Dönüş

1980’li yıllarla beraber Gülten Akın’ın şiir evreni, yeniden toplumsaldan bireyselle dönmeye başlar. Gülten Akın’ın son dönemde yazdığı şiirleri *Sevda Kalıcıdır, Sonra İşte Yaşlandım, Sessiz Arka Bahçeler, Uzak Bir Kıyıda, Kuş Uçsa Gölge Kalır, Celâlıler İsyanı, Beni Sorarsan* adlı kitaplarda toplanır. Akın’ın bu dönem şiirinde hem söyleyişte hem de üslupta yenilik arayışları devam eder: “Şimdilerde, yeni denemler yapıyorum, kendi dilim içinde.” (Akın, 2019:177). Bu dönem dili, öncesine nazaran daha sağlamdır. Sözcükleri kullanımda tutumlu bir tavır takınır: “unuttum eskide kaldı / nerdeydi anahtar” (Akın, 2016:168). Bu dönem şiir izleğinin ilk dönemden bir diğer farkı, özne metafizik yönlerle de şiirde belirir: “Sen bir şeysin orda / toz olmamak için direnen” (Akın, 2016:229).

1.2. Şiirin Misyonu

Gülten Akın’a göre şiir toplumsal bir amaca hizmet etmelidir. Sanatçının görevi beşeri yaşamı yeniden düzenlemek olmalıdır. Sanat ve şiir, bu anlayışı

oluşturma sürecinde birer başkaldırıdır: “Genel olarak sanatçı, özel olarak ozan, yaşamı yeniden düzenleme gereği duyar. O yüzden şiir ne türde yazılmış olursa olsun bir başkaldırıdır. Usula karşı çıkıştır.” (Akın, 2019:117). Gülten Akın; sanatın halkı aydınlatma, ona yol gösterme hedefinin olması gerektiğini düşünür. Akın, bu yönüyle toplumcu şiiri benimseyen anlayışa yaklaşır: “Konumuz halkın hayatı ve onun bir parçası olarak kendi hayatımız ve yaşadığımız gerçekler, olgulardır. Amacımız, halkımızda var olan öz ve biçimi, diyalektik olarak yükseltmek, şiirimizi yükseltirken, halkın yaşamının ve yaşam biçimlerinin yükselmesine yardım etmektir.” (Akın, 2019:160). Akın, şiirinin “halk şiirinin bir uzantısı” (2019:149) olmamakla beraber oradan beslendiğini ifade eder. Gülten Akın’ın özellikle 1972-1983 yılları arasında yazdığı şiirlerde toplumsal unsurlar ön plandadır. Akın, estetik kaygıdan ziyade insanoğlunun sebep olduğu savaş, şiddet, felaket ve yozlaşmanın o dönemde kendisini buna sevk ettiğini belirtir: “Savaşların ve her türlü şiddetin, kirlenmenin toplumda yaygınlaşması, estetik kaygı ile başbaşa bırakmıyor ozanı.” (Akın, 2019:177).

Gülten Akın, sanatı bir başkaldırı olarak nitelese de sanatçının estetik kaygıyı göz ardı etmemesi gerektiğine inanır. Estetik kaygının sanat ve sanatçıyı evrenselleştirdiği gibi sanatçının kişiliğinin insani boyutta şekillenmesine yardım ettiğine vurgu yapar:

“Şu cinsten, bu milliyetten, öteki sınıftan olabilirsiniz. Ama yönlendirici olan ozanlığınızdır. Bununla kişiliğinizin, kimliğinizin, ideolojinizin bir yana konması gerektiğini elbet söylemiyorum. O zaten peteğinizi doldurduğunuz balın kokusuyla, kıvamıyla yansıyacaktır. Ama yaptığımız iş neyse, onun gereğine uymak, ozansız estetik kaygıyı hep elde ve önde tutmak gerektiğini unutamazsınız.” (Akın, 2019:179)

Gülten Akın ikinci dönem poetikasında öne çıkan halkçı anlayış, kimi şiirlerde Türkiye insanı ekseninde, kiminde ise evrensel birey boyutunda şekillenir. Kadınları, çocukları, ezilmişleri, annelik vicdanının oluşturduğu hassas bakış açısıyla anlatır: “Beş çocuğum var. Göstermelik bir eş, bir ana olmayı hiç düşünmedim. Neyi ki yaptım, bütün yüreğimle, bedenimle, içtenliğimle yaptım. Yaşamımdaki bu dolgunluk, doygunluktan şiirim çok yararlandı.” (Akın, 2019:159). Akın, kimi şiirlerinde kadınların, çocukların, ezilmişlerin evrensel örneklerini

doğrudan metnin öznesi yapar. “Sevgili Dünya” şiiri, insanlığın evrensel acılarını haykıran öznenin dünyaya serzeniş sesidir:

Babam mülteci, anneminse
Ne adı ne soyadı, ondan daha daha mülteci
Rahminde unutulunca anlamıştım bunu
Plastiktenmişim gibi davrandılar bana
Ve anneme liken, kara-fatma
Niye ilgilensinler benimle, solan bedenimle
Niye ilgilendirsin onları doyup kalktıkları sofraya
Uzak Asya, Latin Amerika, Önasya, Afrika
Elma, o çaldığım elma Gardia Civil’in birinde
Çürümüş pörsümüş, ne bana ne başkasına
Suç aletiymiş, kimseye vermiyor
Kuvaförle, suyla, sabunla bezeli dünya
Parasızım ve Vietnam yapışkan saçlarımda (Akın, 2016b:57)

Gülten Akın’a göre sanatçı, yerel kimliklerinden sıyrılarak yazmalıdır. O, sanatçının bilgi ve bilinciyle insani halleri yakalamayı amaç edinmesi ve bunları sanatında konu edinme kaygısı taşıması gerektiğini vurgular. Gülten Akın, şiirin bireyin, kadınların, çocukların, ezilmişlerin insani duyarlılıklarını evrensel anlamda anlatmayı gaye edinmesi gerektiğini düşünür. Ona göre ozan/sanatçı bu insani olgular bağlamında estetiğini oluşturduğu ölçüde sanatında başarıyı yakalar.

Gülten Akın şiiri, genel olarak insana dair halleri dokunmayı amaç edinir. Dıştan kaynaklı olumsuzlukların öznenin iç dünyasında bıraktığı etkiye odaklanma, Akın şiirinin temel hedefidir. Akın, insana dair halleri şiirinde karamsar bir atmosferle değil, bağrında umut çiçeği barındıran bir iyimserlikle işler.

1.3. Şiirde Muhteva

Gülten Akın’ın şiirlerinden ve poetikasını anlattığı *Şiiri Düzde Kuşatmak* adlı kitabından hareketle yaptığımız inceleme ve soruşturmalarda şiirlerinde kadın,

anne, kent ve çağa yabancılaşma, kişisel yılgınlık ve yalnızlık, ölüm gibi temlerin ön plana çıkan izlekler olduğunu gözlemledik.

1.3.1. Kadın

Gülten Akın'ın poetikasında kadın, önemli bir izlektir. Akın'ın yaklaşık altmış yıllık şairlik serüveninde yazdığı şiirlerden yirmi üç tanesinin isminde doğrudan kadın veya kadına ait anne, kız, hanım, nine gibi nitelikler geçerken; onlarca şiirin içeriğinde yine kadınlar vardır. Akın, şiirinde kadınları anlatırken; onları sürdürdükleri yaşam şekline ve ruhsal durumlarına göre tasnif eder ve şiirlerini başlıklandırır: “Kadın Olanın Türküsü”, “Evdeki Kadının Şiiri”, “Bölünen Kadınlar Şiiri”, “Kapıcı Kadınlar Şiiri”, “Oğlunu Soran Kadının Şiiri”, “Kara Kadınlar Şiiri”, “O Kadınlar”, “Korkak Kadınlar Şiiri”, “Sorumlu Kadın Şiiri”, “Baskında Bir Ana”, “Düşleri Çıkmayan Kadınlar”, “Yaşlanmayan Bir Kadına Türkü” gibi. Kadın kavramının bu kadar çok şiire ad olması, Akın'ın hem bireysel hem de sanat yaşamında kadın konusunda duyarlı olmasının sonucudur. Gülten Akın da kadın olgusunu ilk şiir kitabının yayımlandığı 1954'ten son şiir kitabının yayımlandığı 2013 yılına dek bir izlek olarak işlediğini belirtir. Akın, “erkek işi” diye nitelenen şiir yazma işinin hayatının en önemli uğraşı haline getirdiğini “İnce Şeylere Yolculuk” başlıklı yazısında ifade eder: “Ben, erkek işi diye nitelenen, kadınların yapamayacağı kanısı yaygınlaştırılmış bir işi, şiir yazma işini, yaşamımın ana çizgisine yerleştirip bunu kırk üç yıldır sürdüren bir kadını. Şiirlerimde kadınlık durumu da bir izlek olarak işlendi. Genel insanî durumu göz ardı edilmeden” (2019:179).

Toplumun kadına biçtiği role itiraz eden Akın, kadını “cins çelişki” şeklinde tanımlar. Ona göre kentlerde, çağımızda kadına sunulan kısıtlı yaşam alanı, kadını edilgen bir role zorlamaktadır. Oysa erkeğe sunulan alanlar geniştir. Akın bu çelişkinin bilincindedir, bundan rahatsızdır ve kadının bir varlık olarak eşitlenmesi adına şiirin de çaba göstermesi gerektiğine inanır:

“Kadın bir çelişkinin içindedir: Cins çelişkisi. Cins çelişkisi, kadının insanlık içindeki durumu, ikincil çelişkidir. Kentlerde kadın, çağımıza gelinceye dek genellikle üretim alanlarının dışına itilmiştir. İkinci derecede önemli işleri üstlenmeye zorlanmış, buna göre yetiştirilmiştir. Küçük bir çocukken edilgen olma öğretilir ona. Ağaca çıkması, taşı uzaklara fırlatması, çelikçomak oynaması ayıptır.

Dahası, yasaktır. Onun davranışları yumuşak olmalıdır. Beğenmesini, seçmesini değil, beğenilip seçilmesini bilmelidir. Erkek çocuğa duyulan saygı ona duyulmaz. Bebekle oynamalı, ev işlerine alışmalıdır.” (Akın, 2019:70)

Akın, kadının bireysel yaratıcılık sayesinde mevcut toplumsal dayatma, kısıtlama, yasak ve baskılardan kurtulacağına inanır: “Kadının yaratıcılığı bu yüzden kesinlikle bir başkaldırıdır. Bu başkaldırı, cinsler arasındaki gereksiz ayrım ortadan kalkıncaya dek sürecek, inanıyorum.” (Akın, 2019:70). Şaire göre kadının bunu başarması eğitimle mümkündür. Eğitimin kadını zihinsel anlamda donanımlı ve bilinçli bir birey yapacağını belirten Akın; hayalleri, umutları, yaşamları eril tahakkümü benimseyen toplumca gasp edilen Anadolu kadınının ancak bilinçli bir eğitimle erkekle eşit hale geleceği inancındadır.

Akın’ın söyleminde beliren kadını bilinçlendirme anlayışı, poetik çizgisini şekillendiren ana unsurlardan birine dönüşür. Sanat yaşamı kadın duyarlılığı ekseninde şekillenen Gülten Akın’ın şiirinde beliren kadın, erkek endeksli şekillenen mevcut sosyal düzene itiraz eden bir ses olarak yankılanır. Şairin ilk dönemin ikinci şiir kitabı olan *Kestim Kara Saçlarımı* adlı eserin ilk şiirinde, kadına dayatılan sevgili olma, analık, eş olmak, kente mahkumiyet gibi rollerden kaçmanın doğaya, dağlara gitmekle mümkün olduğu fikri işlenir. Şair; eş, çocuk, kent sarmalındaki kadının bu kaçış sayesinde özgürlüğüne kavuşacağı fikrindedir:

Kaçıp sevgilerin korkunç tuzaklarından

Kaçıp ana olmaklardan eş olmaklardan

Kentlerdeki yadırgı pabuçlu yalnızlığa

Dağlardaki kırmızı ışığa varıldı (Akın, 2020:51)

Şair kavramı yerine ozan kavramını kullanmayı tercih eden Gülten Akın, Cumhuriyet ile beraber Türkiye’deki cinsler arası eşitsizliğin genel anlamda düzelmeye başladığını belirtir. Akın, yeni siyasal sistemin kadını toplumsal hayatta aktif kılmaya yönelik yasaları sayesinde kadın sanatçılar, ozanlar yetişmeye başladığını belirtir: “Cumhuriyet’in kadın yanına koyduğu ağırlık, cinsler arası dengesizliği büyük ölçüde düzeltince yazarlık, ozanlık kadının uğraşları arasına girdi.” (Akın, 2019:71). Gülten Akın, kendisi ve onun gibilerin ozan olarak ortaya çıkmasını, erkeklerle eşit şartların oluşmasına bağlamaktadır. Kadın izleğini sanat

yaşamı boyunca canlı tutan Akın, kadının sınırlandırılmış ve geniş bir cezaevini anımsatan yaşamını değiştirip kurtuluşa ermesinin sanat ile olacağına inanır:

“Biz susmaya, sakin durmaya, coşkuyu belli etmemeye eğitildik. Özellikle benim yaşımdaykiler ve özellikle kadınlar[...] Şiir yazmak ya da resim yapmak, ya da müzikle uğraşmak zorundaydım, benim ağır yaşamım içinde şiir daha bir uygunlukla yerini aldı[...] Sınırlanmış bir yaşam alanını, geniş bir cezaevini şiirle aştım. Gerçek özgürlüğün dilini yakaladım.” (Akın, 2019:128)

Gülten Akın’ın yukarıda resmettiği kadın tipinin şiirine yansımaları “Kestim Kara Saçlarımı” şiiriyle bir manifestoya dönüşür. Bu şiirde genel anlamda töre, yasa, yasak, sosyal çevre gibi dıştan kaynaklı kural ve sınırlamalarla yaşamak zorunda kalan Anadolu kadınının, kendisini bir tutsağa dönüştürüp toplu iğne deliğinden hayata bakmaya zorlayan tüm zincirlerden kurtulması, saç kesimi bağlamında imgelenir. Şiirde, toplumca kadına dayatılan ayıp, sevgi gibi olgularla kadınının bir tutsağa dönüştürdüğü belirtilir. Şair, kadının bu esaretten kurtulması fikrini saçların kesilmesi eylemiyle vurgular:

“Kestim Kara Saçlarımı”

Uzaktı dön yakındı dön çevreydi dön

Yasaktı yasaydı töreydi dön

İçinde dışında yanında değilim

İçim ayıp dışım geçim sol yanım sevgi

Bu nasıl yaşamaydı dön

(...)

Kestim kara saçlarımı n'olacak şimdi

Bir şeycik olmadı - Deneyin lütfen -

Aydınlığım deliyim rüzgârlıyım

Günaydın kaysıyı sallayan yele

Kurtulan dirilen kişiye günaydın (Akın, 2020:53)

Yurdum erkeği, kadına gölgesi altında bir yaşam rolü biçmiştir. Kadına düşen, gölgeyi takip etmektir, peşinde gölge bırakmadan. Erkek zihniyetin kurucusu olduğu

sosyal düzenin kadına dayattığı bu sınırlandırılmış yaşamlar, Anadolu kadınınca kara baht olarak ifade edilmiştir çoklukla. Şair, kara bahtlı kadınların maruz bırakıldığı bu anlayışın değişmesi gerektiği konusundaki mesajını “kara saç” imgesinde tasvir ederken; toplumsal kuralları “saç”, kurallara itaate mecbur bırakılan bahtsız kadınların, aydınlık dolu özgürlüğe başkaldırı ile erişeceğini beyan etmek için “saç kesimi” imgesine başvurmuştur.

Sanatsal yaratıcılığı, “başkaldırı” olarak değerlendiren Gülten Akın’ın şiirine konu olan kadının saçlarını kesmesi, onun aydınlığa erişmesini simgeler. Şair, buradaki saç kesimini geleneksel kadın rolü dışına çıkmaya çalışan kadının zihinsel özgürleşmesinin sembolü olarak kullanır.

Gülten Akın’ın şiirlerine tem olan kadınların toplum içindeki varlıkları, çoğu zaman erkeklerin gölgesinde kalmalarına duydukları rahatsızlık şeklinde yansır. Şairin çoğu şiirde betimlediği kadınların yaşamları, yasaklarla sınırlanmıştır. Sözlerinin, fikirlerinin dinlenmediğinin, önemsenmediğinin bilincinde olan bu kadınlar, duygu ve düşüncelerini çoğunlukla saklayan özneler konumundadır.

Gülten Akın’ın şiirlerinde beliren kadın özneler, “Kestim Kara Saçlarımı” gibi birkaç şiir dışında, başkaldırmaktan çekinen pasif kişilik özellikleri gösteren tiplerdir. Söz konusu şiirlerde birer silüet olarak beliren öznenin bu niteliği ile Gülten Akın’ın öz yaşamı paralellik gösterir: “Biz susmaya, sakin durmaya, coşkuyu belli etmemeye eğitildik. Özellikle benim yaşındakiler ve özellikle kadınlar” (Akın, 2019:128). Akın’ın şiirine konu olan kadınlar da tıpkı şairin kendisi gibi toplumda var olan erkek egemen ilişkiden dolayı “kadınlığına seslenince ürkek” (Akın, 2020:80)leşen tiplerdir. Gülten Akın, kadının bu ürkekliğini şiirinde kadın hassasiyeti bağlamında dillendirme çabasıdadır.

Gülten Akın’ın şiirine özne olan kadınlar genel anlamda birtakım korku ve endişeler taşırlar. Bu korkuların sebepleri toplumda var olan kadın algısının doğurduğu sonuç olarak değerlendirilebilir. Şairin “Korkak Kadınlar Şiiri”nde, toplumun beklentilerine göre yaşamını şekillendirmek zorunda kalan kadının nihayetinde yakalandığı nevrotik durumlara vurgu yapılır:

saati sormadan korkuları vardır

yitirmek tek yılğı

sevdikleri sevmedikleri de olmuşsa zamanla

şakırlar sevdiklerini de

ötekini nevroza dönüştürüp saklarlar (Akın, 2016b:102)

Gülten Akın şiirinin öznesi olan kadınların bir kısmı korku ve endişe duyan tiplerdir. Bu kadınlar içinde buldukları olumsuz durumdan kurtulmak için bazen rüyasız uykuya sığınma eğilimi gösterirler. Onlar için “korkmadan uyuma” (Akın, 2020:71) aşk ile eşdeğerdir. Bu kadınlar bazen de şiirlerde sevgilerin ürküttüğü “yorgun savaşçılar”a (Akın, 2020:93) benzetilir. Gülten Akın şiirlerine konu olan kadınlarda ortaya çıkan korku, çeşitli travmatik rahatsızlıkların yanında; olgu ve olayların kadın üzerinde oluşturduğu endişe atmosferinin dizelere yansımaları bağlamında işlenir. Şair, kadında oluşan endişeyi, gözlemci bir bakışla okura sezdirme çabasıdır.

Akın’ın şiirlerine konu olan kadınların, genel anlamda toplumsal baskı, erkek egemen zihniyet ve gelenekler arasında sıkışıp kalmış görüntüsü “tüm kadın tüm utanç tüm korku” (Akın, 2020:81) şeklindeki imgeli dizelerle resmedilir. Bu kadınlar kendilerini ifade edememe, fikirlerini özgürce anlatamama, eşleriyle sağlıklı iletişim kuramama, dış dünyaya açılmama gibi sorunlarla betimlenir.

1.3.2. Kente Yabancılaşma

Gülten Akın, ilk şiirlerinden itibaren poetikasında önemli bir izlek oluşturan kenti sıklıkla işler. Çocukluğunun ilk yıllarını geçirdiği taşradan, Yozgat’tan, metropol bir kent olan Ankara’ya göç etmesiyle beraber, tabiat-modernizm gerilimi ekseninde kent kavramının birey ve toplum üzerindeki olumsuz sonuçlarını şiirinde ele alır. Kenti yaralı bir hayvana benzeten Akın, modernizmin kitle iletişim araçları vasıtasıyla oluşturduğu yeni yaşam biçiminin uygulama laboratuvarı olan kenti, bireyin kendisiyle, çevresiyle uyumsuzlaştığı ve bunun sonucunda huzursuzluğunun arttığı yer olarak görür:

“Yaralı bir hayvan gibi, üstümüze üstümüze gelen kentlerde yaşıyoruz. Sonsuz bir gürültü, kargaşa, tehdit, terör. Terör evlerde, yollarda, taşıtlarda, her yerde. Kazalar, soygunlar, katliamlar olarak. Büyük kentlerde yaşamayanlar için çok mu farklı? İletişim araçları özellikle televizyon hem ses, hem görüntü olarak bu yaralı hayvanı dolayımına alıyor, her yere iletiyor.” (Akın, 2019:124).

Gülten Akın, birey ile kent uyumsuzluğunu ve bireyin kente yabancılaşmasını insan ilişkilerini olumsuz etkileyen haller bağlamında ele alır. Doğasından uzaklaşan

bireyin meta odaklı tasarlanan kentlere yerleşmesinin doğurduğu yabancılaşma, Akın şiirinde çeşitli olumsuz imgeler etrafında resmedilir. Bunlar arasında görüntü ve ses kirliliği, kargaşa, meta, eşya, demir, cam, plastik, öne çıkan imgelerdir. “Kent Bitti” şiirinde kente yabancılaşan öznenin her şeyle sürekli bir çarpışma yaşaması neticesinde ruhsal anlamda yaralı bireye dönüşme hallerine vurgu yapılır:

antenlerin uyduların metalik söylemiyle
birleşilemiyor
yabancı isimler trafik imleri alarm zilleri
arasında karşılaşanlar
tanışıyorlar mı? tanışamıyorlar
bu bir çarpışmaya benziyor
bütün gün bütün gün çarpışa çarpışa
kentin ağır sularında
herkes yaralı (Akın, 2016b:73).

Gülten Akın, kente yabancılaşmayı modernizmin birey üzerinde bıraktığı tüketim ve bencillik ekseninde değerlendirir. Bireyin öz değerleriyle var olması gerektiğinde ısrar eden Akın, kâr ve rant anlayışıyla yapılandırılan Türkiye kentlerinin bireyi bencil bir kişiliğe büründürdüğünü ve sanatı da halktan kopuk bir anlayışa sürüklediğini ifade eder: “Getirdin Batı kökenli bir bireyciliği İstanbul’a, Ankara’ya, İzmir’e. Nedensiz, temelsiz. Doldurdun biçimine biçimine. O getirdiğinin temelindeki kâr ve rant düzenini görmek istemedin ya da göremedin.” (Akın, 2019:91). Akın’ın söyleminde beliren bireyin kentte yabancılaşması durumu, şiirinde bireyin olumsuz davranışlar sergilemesi biçiminde somutlanır. Şiir öznesi kentli bireyin çeşitli kaçışlar sergilemesiyle vurgulanır. Kentin yaşam biçimine uyum sağlayamayan erkekler çılgınlık ve alkol ile anılırken; kadınlar kendilerini rahimlerine sırlarıyla kapatan (Akın, 2016b:73) kişiler biçiminde betimlenir.

Gülten Akın poetikasında doğa ile insan, ruhsal bütünlüğün ayrılmaz parçaları olarak sunulur. Kentten uzak bireyde mevcut olan tabiat-insan uyumu, kent insanında yoktur. Çünkü kent insanı, eşya işgali altındadır. Bireyin bu işgalden kurtuluşu öze, yani doğaya dönmesiyle mümkündür. *Uzak Bir Kıyıda* kitabında yer alan ve birden dörde kadar rakamlarla bölümlenen “Mavi Kuş” şiiri, kentte yaşayan

fakat insan ürünü eşya / nesnelerin istilasına uğrayan öznenin buna itirazına odaklanır:

eşya, hayır istemiyorum
artık istemiyorum eşya
dünyanın sesini kesiyor
süreğen bir uğutuyla
bizi sarmalayan sesini
eşya ‘tık’ diyor, ya da ‘trak’
hayır artık onu istemiyorum
denizin saldığı ebruli kabuk
baygın portakal
şakacı dalgalar, anaç kumsal
gülün gerinerek
kumdan başını çıkaran çiçek
dalına sıkıca tutunan elma
çözülüp dökülen nar
kuşlar
onları duymalıyım
yok, eşya yok artık
demir pas kalın camlar kunt plastik
bitsin bu gürültücü saltanat (Akın, 2016b:134)

Şair, söz konusu şiirde kente yabancılaşmanın sanatsal yaşamı da etkilediğini ifade eder. Şairlerin çılgın olması gerektiği fakat mevcut dünya düzeninin onlara bu imkânı vermediğinden yakınır. Bu yüzden “şehirlerimiz zor / şiirimiz hayatımız işgal altında” (Akın, 2016b:135)’dir.

Gülten Akın’a göre kentli aydın kadınlar, yaşamın birçok noktasında ezilmelerine rağmen taşralı kadınlar, folklor sayesinde sanatta seslerini duyurma

imkânına sahip olmuştur: “Kentsoylu kadın cılız dizelerle, cılız bir şiir ilişkisini sürdürürken, köylerde, kasabalarda halk kadınlarının gür bir kaynağı çoktan gelenekselleştirdiklerini, ağıtlarıyla, türküleriyle, manileriyle bu adsız topluma büyük katkılar yaptıklarını görüyoruz.” (Akın, 2019:73).

Kente yabancılaşmayı bazen de kadın sorunsalı bağlamında ele alan Akın, kimi şiirlerinde kent ile kadının arkadaşlığının ütopyik olduğu mesajını verir. Üreten kadın ile tüketen kentin uyumsuzluğu sorunsalı Gülten Akın poetikasının merkezi noktalarından biridir. “O Bahçe O Kadımla” şiirinin öznesi olan kadın ve kent “biri ötekine uzandığında / öteki kaçmaya ya da intihara” (Akın, 2016b:70) sürüklenecek nitelikte zıt anlayıştadırlar. Kadının kentle uyumsuzluğuna odaklanan şiirde kadın ve kent zıtlığı gündüz/gece, su/kül, buz/çiğdem imgeleri etrafında tasvir edilir.

Kentlerin yapay kalabalıklarından kaçmak isteyen özne için sığınılacak yer dildir. Kendi “kendine konuşan yaşlılarla /delilerle” doldurulan kentlerden kaçmak isteyen birey, yalnızlık ve yabancılaşmayı şiir evrenine sığınarak aşmaya çalışır. “sevsem, birileri beni sevse dediğinde / kimse kimseyi sevmiyordu” (Akın, 2016b:140) diyen özne, ötekiliğin oluşturduğu olumsuz ruhsal iklimi, yazı evrenine sığınarak aşmaya çalışır: “ülkem dilim oldu”.

Kente yabancılaşma ile materyalist yaşam tarzı arasındaki bağa da dikkat çeken şaire göre bireyin kente yabancılaşmasında meta faktörü önemli bir etkidir. “Hoşçakal” şiiri, meta odaklı yaşamın bireyde oluşturduğu hasarın sesine dönüşür. Nesneyi temsil eden meta unsuru ile temas ettiği öznenin gerilimi “meta”, “dokunma”, “doku” kavramlarının art arda defalarca tekrar edilmesiyle oluşturulur:

“Hoşçakal”

Meta meta meta meta

dokundu dokuma dokundu dokuma

meta meta meta meta

dokundu dokuma vurdu dokuma

vurdu dokuma mor vuruşlarla

geçti dokuma

öyle dar öyle kısa öyle yabancı

dokunma

kendime dönemem artık hoşçakalayım

reklamla reklam arasında (Akın, 2016b:81)

Gülten Akın'ın şiirlerinde en önemli ana temlerden biri olan kent olgusu, öznenin kente yabancılaşması, kente eleştirel bir yaklaşım sergilemesi bağlamında yankılanır. Materyalizm karşıtı bir ses eşliğinde yankılanan bu itiraz sloganik olmaktan ziyade, kadın şairin eleştiri penceresinden bakan hassas bir terazi gibidir.

1.3.3. Çağa Eleştiri

Gülten Akın, şairlik serüveninin ilk döneminden itibaren yaşadığı çağı, çağın siyasal anlayışını, bireye dayattığı yaşam tarzını ret etmeye dayalı bir poetik duruş sergiler: “Sanat, bir eleştiri, bir karşı çıkma, giderek bir başkaldırmadır.” (Akın, 2019:69). Şiirlerde güçlü-güçsüz, zalim-mazlum kutuplaşması ekseninde beliren gerilimde şair, “ezilen” diye tanımladığı güçsüzden yana bir tavır takınır. Çağın modernleşme anlayışının yanlış olduğuna inanan Akın'a göre insanoğlu bu anlayışı sanatla, bilimle değiştirebilir. Çağa yabancılaşmanın merkezine güçlü ve güçsüz kavramlarını yerleştiren Akın, iki kutup arasındaki çelişkinin çok boyutlu ve çok uluslu olduğunu ifade eder. Akın'a göre güçsüzler ancak ahlaki duruş sergileyerek güçlülerle baş edebilir:

“Yanlış bir uygarlığın eşiğinden gittiğimizi kim yadsıyabilir? Einstein ‘artık kendimizi yıkacak güce sahibiz’ derken, bilimsel bir mecazı göstermiştir. Biz bunu sanatsal bir mecaza dönüştüreceğiz. Sorumluluğumuz ahlaksaldır. Ama işlevseldir de. Dürüst olmazsak kimse okumaz bizi. Güçlüler ve güçsüzler arasındaki çelişkinin, insanlar, uluslar arasında kalmayıp, çok boyutlandığı ve genişlediği çağı, günleri yaşıyoruz. Yabancılaşma ve yabancılaştırma hakkı yoktu, şimdi olanağı kalmamıştır.” (TÜYAP, 2004:130)

Akın'ın idealini kurduğu dünya ile gerçek dünyanın gerilimi, şiirlerinde bireyin çağ ile uyuşamaması biçiminde işlenir. “Kimse” şiiri, şairin bu izleğini özetleyen bir slogan gibidir: “itip beni / balıma dadanan bu çağı sevmedim” (Akın, 2016b:107). Akın'a göre siyasal sistemler idealizm adı altında toplumları ütöpik bir beklenti içine sürüklemektedir. Bu ütopyanın gerçekleşmemesi bireyi kendine, çevreye, çağa yabancılaştırmaktadır. Özne, bu yabancılaşmanın sonunda gerçek

dünyayı yakalamaya başlar. Fakat bu dünya, ideallerdeki gibi değildir; aksine burada savaş, açlık, sefalet, haksızlıklar yaygındır:

Ermişim abdalım değil, kör değilim yalnızca

Can gözüm görüyor, geç, çok geç, hasta dünya

Bir gün annelerinin tüm sarışın çocuklarına

Aldırırlar bir gün nasıl olsa

Ama aldirdıklarında

Radyasyon, eds, Civil Gardia, delik ozon, çürük elma

Dünya basıp gitmiş olacak (Akın, 2016b:58)

Gülten Akın'ın kimi şiirlerinde beliren çağa yabancılaşma, beraberinde siyasal sisteme ve kuşağa yabancılaşmayı da getirir. Sanatı, siyasal sistemin dayattıklarına alternatif bir yaşam alanı olarak gören Akın, şiiri güçsüzün güçlüye meydan okumasının en etkin aracı olarak değerlendirir. Gülten Akın'a göre şairin görevi, şiirini özgürlüğün, barışın, onurun oluşması ve insanların eşitlenmesi için kullanmaktır: "Yasaklansa da şiirlerimiz, baskılara da uğrasak, özgürlüğün eşitliğin barışın onurlu şarkılarını sürdüreceğiz. Şiirlerimiz onları özsu gibi damarlarında dolaştıracak, halk için değil yalnız, güçsüz için değil. Küçük çanlarımızı kendini güçlü sanan için, özellikle onun için çalacağız. Dünyanın dışında değilsin değilsin değilsin..." (TÜYAP, 2004:131)

Çağa yabancılaşmanın siyasal sistem ve savaş karşıtlığı biçiminde yankılandığı Akın'ın kimi şiirlerinde özne, ötekiliğini bazen antimilitarist bir sesle haykırır. Bu temin hâkim olduğu "Deprem, Savaş ve Çocukların Tanrısı" şiirinde özne; dünyadaki savaş, şiddet sarmalındaki harabe sokak ve şehirlerde unutulmuş adına Tanrı'nın sözcüleriyle hesaplaşır:

ölüme kadar ölüme kadar

ilahi dünyaya gönderiliyor

bedenine bombalar yüklenmiş çocuklar

ateşler içinde ortadoğu

ah ey Musa ah ey Muhammed

Tanrı çocuklarını unuttu mu? (Akın, 2016b:145)

Gülten Akın'ın şiirinde beliren yabancılaşma sorunsalı çerçevesinde çocuk teması da genel geçer bir izlek halinde işlenir. Dünya genelinde beliren insan endeksli sorunların çocuklar üzerindeki yansımaları, aynı zamanda bir anne olan şairin vicdanında hüznünlü bir terennüme dönüşerek yankılanır.

1.3.4. Anne

Gülten Akın poetikasında anne öznesinin belirmesinde kendisinin anne olması önemli bir etkiye sahiptir. Annesini genç yaşta kaybetmesi, oğlunun genç yaşta cezaevine girmesi³, Akın'ın şiirine anne temi bağlamında yansır. Gülten Akın şiirinde beliren anne temi “Annecik”, “Ötekilerin Anası”, “Anneler İlahisi”, “Baskında Bir Ana”, “Annesi Çalışan Çocuğun Ağdı”, “Oğlunu Soran Kadının Şiiri” gibi metinlere ad olmasının yanında başka şiirlerde de izlek olarak yer alır. Anne olgusu, kimi şiirlerde öznenin sevgi kaynağı, özlemi, sığınağı olarak yankılanırken, pek çok şiirde de evladı siyasal sistemle gerilim yaşayan öznenin isyanı olarak belirir. Anne temini işleyen metinlerde yoğunlukla toplumcu bir eğilim sezilir. Bu şiirlerden biri olan “Hünkâr Ana Soruyor” şiirinin öznesi bir anadır. Özne; fakirin ekmeğini elinden alanlardan, ülke sermayesini yabancılara sunanlardan, temel ihtiyaçlarını sınırlayanlardan hesap soran bir kimliktedir:

Kimler

Kanayan bir ülkenin damarlarından

Yad değirmenlere su taşıyanlar

Kimler

Aşımızın içinde gözleri

Ekmeğimizi bölen eller

Kimler

Kuşatmış dört bir yanımızdan

Sözümüze engel, adımımıza kolcu

---

³ Gülten Akın'ın *Demirle Pas Arasında İlahi* adlı şiirini, oğlu Murat Cankoçak'ın Ankara'da bir banka soygunu iddiasıyla müebbet ceza alması sonrasında yazar. Akın, oğlunun cezaevi sürecinde yaşadıkları ile ilgili başka şiirler de yazar. Ruken Alp, “Gülten Akın'ın Şiirlerinde Kadın Duyarlığı”, Yüksek Lisans Tezi Bilkent Üniversitesi, 2007, s.68.

Kara gecelerde
Düşümüzü söküp çıkarmaya
Ve silah tepeden tırnağa
Korkuyu kuşkuyu aramıza
Aptal çayıt gibi, sanırsın gizliden
Sokup savuşacak, hele şuna
Hele şuna. (Akın, 2016a:113)

Aynı özne bu sefer “Hünkâr Ana Mevsim Sonu Satışlarında” şiirinde yine eleştirel bir kimlikle siyasal ve sosyal adaletsizliği haykırır: “Defteri dürüldü Ahiliğin / Bizans Ankara’ya taşındı; Bey midir kalpazan mı yoksa / Her, adına para bastıran” (Akın, 2016a:114).

Gülten Akın, anneyi merkeze aldığı kimi şiirlerinde ise onu, insani değerleri güvence altına alan bir ikon olarak resmeder. “Anneler İlahisi” şiirinin öznesine göre anne olmazsa sevgi de olamaz. Söylenememiş, anlatılmamış olanı anlaşılır kılan tartı, anneliktir. Ona göre bozuk adaletin terazisi annenin sahip olduğu sevgi gücüyle dengelenir:

Yitiğin tartıldı orda burda
bozuk mu düzgün mü tartılarda
durdun
söylenmemiş, anlatılmamış, söylenememiş olanı
anlaşılır kıldı duruşun
(...)
Anneler olmasa kim kimi severdi
saklı tuttun o insanı insana bağlayan güvenci (Akın, 2016b:106)

Gülten Akın’ın şiirlerinde beliren anne imgesi, kadın duyarlılığını genel anlamda tamamlayan bir unsur olarak işlenir. Şair, şiirlerde anneliği, bireyin yaşadıklarının insani boyutunu yansıtan bir figür olarak ele alır.

1.3.5. Yalnızlık

Gülten Akın'ın 1956 ile 1964 yılları arasında yazdığı ve *Rüzgâr Saati*, *Kestim Kara Saçlarımı*, *Sığıda* adlı kitaplarda yayımlanan ilk dönem şiirlerinin genel özelliği bireysel yalnızlık temasında yoğun hisler içermesidir. Bu dönem şiirlerinde genç bir kadının, hayatı “ben” odaklı algılamasına dair duygular hâkimdir. Akın, “ben” odaklı bakış açısının her iyi şairin ilk dönem sanatında olağan bir izlek olduğunu belirtir: “Bütün iyi ozanlar şiire “Ben”le başlamışlar. Düşününce, bu bana çok doğal geldi. Şiire başlanan yaşlar “Ben”in egemenliğini sürdürdüğü yaşlar. Çocukluktan çıkılıp gençliğe girilmiş. Görünüşte. Anneler ayrılmış sahneden, oyuna sevgililer, dostlar girmiş. Koruyucu sevgiler uzaklaşmış, yalnızlıklar, umutlu umutsuz aşklar girmiş.” (Akın, 2019:45).

Gülten Akın'ın ilk dönem şiirinde beliren yalnızlık; öznenin tabiat, anne, çocuk olgularıyla kurduğu ilişki çerçevesinde sunulur. Bu dönem şiiri, genelde kent, modernizm ve toplumla uyum güçlüğü çeken bireyin yalnızlığına ve huzursuzluğuna dair duygulanımları merkeze alır. Şiir öznesi, kendisine huzursuzluk veren durumlardan kaçmak için çoğunlukla tabiata ve anılara sığınır. Yalnızlığını ve hoşnutsuzluğunu özellikle tabiata ait unsurlarla anlatma ve gösterme çabası Akın'ın ilk dönem şiirinde yoğun bir izlek olarak belirir. Tabiat unsurlarının Akın'ın şiiri üzerindeki etkisini, bu dönemde yazdığı onlarca şiir isminde görmek mümkündür: “Yitikler Gecesi”, “Rüzgâr Saati”, “Bir Mevsim Bir Dal İki Serçe”, “Kuş Uykusu”, “Elma-Serçe-Çocuk” gibi.

Yalnızlığın öne çıktığı ilk dönem şiirinde beliren özne, fikir ve hislerini cesurca ifade etmekten uzak bir kimlikle belirir. Dıştan kaynaklı çeşitli olumsuzluklar, özne üzerinde birtakım rahatsızlıklar meydana getirir ve özne buna itiraz eder. Fakat bu itirazın sesi, öznenin iç âleminden öteye ulaşamaz. Bireyin sessiz çılgılığı biçiminde işlenen yalnızlık olgusu; Gülten Akın şiirinin ilk döneminde dize, kelime ve ses tekrarlarıyla uyumlu bir ahenk oluşturacak şekilde yankılanır. Örneğin “Deli Kızın Türküsü” şiirinde işlenen yalnızlık, bir fanusun boşluğunda mahsur kalmış öznenin serzenişiyle sunulur:

Elimi uzatsam tutamasam
Olanca sevgimi yalnızlığımı
Düşünsem hayır düşünmesem
Senin hiç haberin olmasa

Senin hiç haberin olmaz ki

Başlar biter kendi kendine o türkü (Akın, 2020:20)

Gülten Akın, poetikası boyunca “yalnızlığımı gözlerim gibi taşıdım” (2020:65) dese de 1972-1983 yılları arasını kapsayan dönemde yalnızlık izleğine pek eğilmez. Bu, Akın’ın şiir izleğinin 1970’li yılların toplumsal olaylarına duyarsız kalamamasıyla ilgili bir durumdur. Akın, “BEN değil BİZ” (2019:145) anlayışıyla bu dönem şiir evreninin hâkim rengini oluşturma peşindedir. Bu dönemde Türkiye ve dünyaya hümanist bakan şair, insanın sebep olduğu sosyal, ekonomik, politik hasarları vicdani bir sesin yankısı eşliğinde anlatma çabasındadır. Toplumsal hususiyetlerin daha ağır bastığı ikinci dönem şiirlerinde evrensel insanın olumsuz halleriyle ilgili endişeler daha baskındır. Şiirde beliren özne modernizm uyumsuzluğu, kadınlık ve annelik durumları, kente ve çağa yabancılaşma gibi hallerle sesini duyurma telaşındadır.

Yalnızlık temi, “bir ben miyim yalnızlığa yenilen” (2020:95) diyen Akın’ın son dönem şiirlerinde yeniden belirmeye başlar. Şairin son dönem poetikasında işlenen yalnızlık; yaşlılığın getirdiği yorgunluk, yılgınlık temleriyle iç içe belirir. Poetikasının son evresini “geriye dönüşler; çoğu kez çocukluğa, gençliğe. Uyuklama, suskunluk, içe kapanma” (2016b:223) şeklinde tanımlayan Akın’ın bu dönem şiirinde beliren yalnızlık, yaşlılık ve biraz da umutsuzlukla harmanlanmış biçimde kendini gösterir:

Beni sorarsan,

Kış işte

Kalbin elem günleri geldi

Dünya evlere çekildi, içlere

(...)

Yanımda kediler kuşlar

Fikrimden dolaşıyorum (Akın, 2016b:225)

Gülten Akın’ın son dönem şiirlerinde ön plana çıkan yalnızlık, toplum içinde yalnız kalmak deyiminin yansıması gibidir. Şair, “siz hepiniz ölüleri ve mezarları seversiniz” (2016b:17) derken; yalnızlığı ilgisizlikle eşdeğerde algılar ve işler.

1.3.6. Ölüm

Gülten Akın poetikasında bir başka önemli izlek, ölümdür. Ölümü bir realite olarak ele alan Akın'a göre yaşam ödünçtür, asıl olan ölümdür. Ölümü genelde korku ve intihar imgeleri bağlamlarında değerlendiren Akın, şiir ve şairin yaşamla bağlantısı noktasında ölüme duyarsız kalamayacağını belirtir: "Hayatı bize ödünç verilmiş, her an elimizden alınacakmış gibi yaşadık. Temelli olan ölümdü o zaman. Şiir ölümü, uç noktasında intiharı getirdi. Ölüm geleneksek bir ana izlek oldu." (TÜYAP, 2004:129).

Ölüm temi Gülten Akın poetikasının hem birinci hem de üçüncü döneminde ön plana çıkar. İlk dönemde dört şiirin ismi doğrudan ölüm kelimesini içerirken; üçüncü döneminde bu sayı altıya çıkar. Ayrıca farklı isimli birçok şiirin içeriğinde de ölüm vardır. Toplum duyarlı bir poetikanın ön planda olduğu ikinci dönem şiirinde daha ziyade halkçı bir bakış hâkimdir. Umut yoğunluklu bir havanın hâkim olduğu bu dönem şiirlerinin isimlerinde ölüm kavramına rastlanmaz. Ağıt, türkü, destan, ilahi gibi halk edebiyatı türlerini ikinci dönem şiirlerine isim yapmayı tercih eden Gülten Akın, bu dönemde sanatını topluma hizmet aracı olarak kullanmayı gaye edinir:

"Halkla bütünleşmek, salt kültür, yazın, şiir kesimlerinde değil, yaşamın her kesiminde etkin olma gücünü kendinde bulan herkesin uyması gereken ilk kuraldır [...] Ozan olarak, hele halkçı, toplumcu bir ozan olarak varolmak, bu birikime rastlantısızlık dışında bir bilinci katmayı gerektirir. Hep söylüyorum, bıkmıyorum söylemekten, halktan biri, onun bir parçası olmadıkça ozan eksiktir [...] 1971 sonrası şiirimiz, her zamankinden daha çok bu çabanın içindedir. Öyle olması da gerekir." (Akın, 2019:154)

1980'li yıllarla beraber Gülten Akın'ın şiir poetikasında yeni bir dönem başlar. Akın, önceki dönemde benimsediği halkçı şiirden birey yoğunluklu şiire tekrar döner. İkinci dönem şiirinde hâkim olan, sistemin insan endeksli bir değişime uğrayacağıyla ilgili umutların yerini gerçeklik alır. Bu dönem Gülten Akın şiirinde gri bir ton hâkim olur. Akın, üçüncü dönemle beraber sanatçının tasavvur ettikleriyle pratik yaşamın zıt olduğu gerçekliğiyle yüzleşir: "Biz ozanlara ütopyaların kaldığı, bir süredir kesinlik kazandı." (Akın, 2019:162).

Gelecek nesillere daha güzel bir ülke ve dünya bırakma umutları ve hayalleri kırılan Akın'da beliren düşünsel olumsuzluk, onun bu dönem şiir izleklerini

karamsar bir iklime sürüklemeyiz. Hayatın daha güzel bir hale geleceğiyle ilgili umutları kırılrsa da bu umutlarını sanatına yansıtmakta hala ısrarcıdır. Akın, “bir düşün bahçesi” olarak tanımladığı umutlarını şöyle açıklar:

“İnsanların bölünmelerden, ayrılmalardan çok birleşebildiği, yaklaşabildiği, özgürlüğün ancak öteki özgürlüklerle sınırlandırıldığı, üretimin, paylaşımın hakça gerçekleştiği, bencil yaşamaların, köşe dönmelerin düşünülmediği, gücün belirleyici olmadığı, kimsenin zeilmediği, ezmediği, çocukların, gençlerin ve herkesin kuşak kuşak heder edilmediği, kendini geliştirmeolanağı bulduğu, savaşın ve dövüşün ve kıranın ve kıtlığın ve işkencenin ve her türlü haksızlığın, baskının, kirlenmenin ve kirlenmenin bir masal olarak bile anlatılmadığı...”

Gülten Akın, son dönem şiirlerini topladığı *Uzak Bir Kıyıda* kitabında yoğun olmamakla beraber ölüm olgusunu şiire konu edinmeye devam eder. Gerek bazı şiir isimlerinde gerekse de içeriklerinde doğrudan ölüm temi işlenir. Kimi şiirlerin öznesi de zaman zaman metafizik endişesiyle belirir. Ölüm, bazı şiirlerde kişisel kaygı ile yankılanırken; bazen de bireyin ölüm gerçeği karşısındaki çaresizliği şeklinde işlenir:

Ölümü ben ölümü ben

Tuttum uzağımda yadsıdım

Bir vida gibi sessiz kendiliğinden

O bana ulaştı (Akın, 2016b:23)

Şair, her varlığın ölüm ve göçe dokunduğunu “ölüm yok eder, göç değiştirir” (Akın, 2016b:98) biçiminde ifade ederken; ölüm ve göçün kaçınılmazlığını dillendirir. Ölüm olgusuna çoğu şiirinde mesafeli ve olumsuz yaklaşan şair, “Dedem Öldüğünde” şiirinde ölüme olumlu bir yaklaşım sergiler. Özneye göre ölüm, barbar ile kölenin, zalimle mazlumun, egemenle ezilenin eşitlendiği yerdir:

Öldü barbar da köle de, ölsün

Toprağına karıştı zalim mazlum

Sabır örselendi öfke, aşındı kendisi de

Egemene karşı evde dışarıda dünyada

Şimdi sözüm davranışım özgürce, eşit eşite (Akın, 2016b:37)

Gülten Akın'ın şiirlerinde işlenen ölüm olgusu, ana tema olmaktan çok yalnızlık, yabancılaşma gibi ana izleklerin tamamlayıcı bir rengi konumundadır. Akın'ın şiirinde beliren ölüm, olumsuzluk ve karamsarlık unsurlarının değil yaşam değirmenine su taşıyan besleyici bir izlek olarak işlenir.

1.4. Dil ve Üslup

Gülten Akın; toplumsal etkiler, yönlendirmeler ve baskılara maruz kalan insanı, şiirin kendine has diliyle anlatma peşindedir. İnsana ait halleri estetik bir kaygıyla birleştirip sunma, Akın'ın şiir poetikasının iskeletini oluşturan esas özelliktir. Gülten Akın şiir dilini oluştururken halk dilini esas alır: “Şiirin dili, şiirin kendisidir. Ozan gerçeği seçip, nasıl yeniden düzenliyorsa, dili de seçer ve yeniden düzenler. Benim dil gerecim kitabî dil değildir. Konuşma dilidir. Daha çok, halkın konuştuğu dildir.” (Akın, 2019:122).

Gülten Akın'ın üslubu geniş bir yelpazede şekillenir. Gelenek ve modern anlayışlar sarkacında etkilendiği en başat öge, folklorudur. Akın'a göre edebiyat ile folklor birbirinden ayrılamaz. Her ikisi de birbirini besler. Çünkü insanlık, gelişimini henüz tamamlamamış ve ideal insani olgunluğa ulaşamamıştır. Bu olgunluğa ulaşma adına sanat, edebiyat, sanatçı ve şair sanatını halk ürünleri odaklı şekillendirmelidir. Her şiirin toplumsal bir ortamda doğduğunu belirten Akın, sanatında halk şiirinden beslenmesinin sebebini, şiirin yaşamın içinden doğmasına ve gelenekten seçtikleriyle temellenmesine bağlar: “Şiirin halkının yaşamından çıkıp yine halkının yaşamına katılacak. Kısaca, iletişim kuracaksın halkla. Bu iletişimde gelişigüzel bir dili seçemezsin. Halka yabancı gelmemelidir seçtiğin dil ve bu dille kurduğun yapı biçem.” (Akın, 2019:64).

Gülten Akın, şiiri insan yaşamındaki gizlere hiçbir iletişim kanalının ulaşamayacağı yere en çok yaklaşan araç olarak değerlendirir. Ona göre ozan, şiir poetikasını oluştururken; halkın dilinden seçtiği sözcüklerle kendi şiirinin özel dilini yakalar: “Şiir, yaşamda, insanda hiçbir iletişim kanalının ulaşamayacağı gizler noktasına en yakın giden iletişim türüdür. Şiir kendini oluştururken, konuşulan, kullanılan genel dilin içinden seçilmiş sözcüklerle ilerlerse de, oluşturduğu dil özel bir dildir.” (Akın, 2019:117).

Gülten Akın poetikasının birinci ve üçüncü dönemlerinde imgeci bir üslup hâkimdir. Akın, şiir evreninin toplumcu bir yöne evrildiği ikinci dönemde ise üslup bakımında sade bir dili tercih eder. Şairin özel yaşamındaki çalkantılar, dönemin

politik ve sosyal hadiseleri, Akın'ı halk şiirine yaklaştırır ve bu dönem üslubunun sadeleşmesinin yolunu açar: “Gerek kendi yaşamımda, gerekse toplumun yaşamında çok önemli değişimler, gelişmeler oldu. Bir yandan deney birikirken; öte yandan bilgi birikti. Şiirlerimin konusu, özü, biçimi de değişikliğe uğradı. Öz, bireyselden çok toplumcu olunca dil de yalınlaştı.” (Akın, 2019:158).

Gülten Akın, şiirinde insana dair ince şeyleri anlatma peşindedir. Bunu sağlama adına, halk edebiyatından beslenerek şiirini oluşturma arayışındadır. Halkın zihniyetini, dil inceliklerini, zevkini kısmen imgelerle örülü bir yapıyla şiir evrenine yerleştirip poetikasını oluşturma hedefindedir. Ağıt, türkü, destan gibi sözcüklerin Gülten Akın şiirinin farklı dönemlerinde değişik tamlamalarla çok sık belirmesi, bu çabanın neticesidir. 1972-1983 yılları arasında yazdığı şiirlerinin toplandığı *Ağıtlar ve Türküler* kitabının bölüm başlıkları da bu tezi destekler niteliktedir: “Ağıtlar ve Türküler”, “Seyran Destanı”, “İlahiler”, “42 Günün Şiirleri”, “Maraş’ın ve Ökkeş’in Destanı” gibi.

Halk edebiyatı etkisi, Akın’ın kimi şiirlerinin üslubunda daha belirgindir. *Ağıtlar ve Türküler* kitabında yer alan “Yol” şiirinde söylev havası belirgindir. Şair, bu şiirde birtakım fikirleri toplumcu kaygılarla anlatma telaşındadır:

Dostum, eski arkadaşım

Bildin, korkak bir kâğıda

Yiğit bir kalemle nasıl yazılmazsa

Bildin. Direnç yosunlu sarnıçlardan

Sızan sular gibi doldurmalı halkı

Yiğit bir kalem olmayla birlikte

Dağların bilge dervişi gezmeyi istedin

Demiri pasından ayırdı özverin (Akın, 2016a:20)

Gülten Akın; şiirine konu olan olay, olguları dönemin dil anlayışına uygun bir üslupla aktarmaya özen gösterir: “Türkçe yazmaya özen gösteririm. Tarihsel anlatımın gerektirdiği yerde Osmanlıcanın sözcüğü ve yapısal özelliklerine de başvururum.” (Akın, 2019:152). Gülten Akın, çağı ve geleceği daha iyi okuma ve bundan bir sonuç çıkarma amacıyla şiirinde tarihsel olgulara da başvurur: “Yaşadığım güne bir açıklama getirebilmek ve geleceği aydınlatmak amacıyla

tarihseli kullanıyorum.” (Akın, 2019:150). Örneğin Osmanlı döneminde meydana gelen sosyal ve politik bir hareket olan Celali İsyancıları, Akın’ın şiirinde isyandan destana dönüşerek *Celaliler Destanı* ismiyle şiirleşir. Söz konusu şiirler, 2000’li yıllarda yazılmasına rağmen, olayın atmosferini sunmak için Türkçe-Arapça-Farsça karışımı kelime ve tamlamaların olduğu Osmanlıca yoğunluklu bir üslupla yazılır:

“Canık Sancağı Ayanından”

Ahvalimiz çok bozulmuştur

perakende ve perişan olmamız yakındır

hangimizde birkaç akçe zannolunsa

mirlivanın kethüda ve subaşıları

yoğiken tek yakınma, gelip üzerimize

alır nemiz varsa, giderler

oğlumuz kızımız ehlimiz

bizim mi değil mi bilmiyoruz

evimiz yurdumuz akçemiz

bizim mi değil mi bilmiyoruz

def-i zulma mecali yok kadılarımızın

adalet sağlanmamakla

ol bapta emir ve ferman...

padişahımıza arzederiz (Akın, 2016b:196)

Gülten Akın’ın kullandığı dilde genel alanda karma bir yapı söz konusudur. Şairliğin ilk dönemlerinde okuduklarından ve gözlemlediklerinden yola çıkarak dilini şekillendiren Akın, sonraki süreçte folklordan da beslenir. Gülten Akın’ın dil anlayışı dönemden döneme değişkenlik gösterse de kendine has bir üslubu vardır. Üslupla ilgili bu özellik, Akın poetikasında farklı zamanlarda farklı yaklaşımlar sergilemesi sonucunu doğurur. Bu durum şairin anlatım tekniğine de yansır. Akın, şiirlerinde genelde tasvir, anlatma tekniklerini kullanmakla beraber farklı tekniklere de başvurur. Bunlardan biri de öyküleyici anlatımdır. Anlatıma akıcılık sağlayan bu

yöntem, ilk dönem şiirleri hariç, sanat yaşamının genelinde diri bir üslup olarak belirir:

“Baskında Bir Ana”

zehir gibi çalıyorlar kapıyı

yumruk tekmeyle

yüreğinde korkunun salıncağı

üstüne tutuyorlar elindekileri

-arayacağız.

-niçin, kim oluyorsunuz?

-çekil be, görevliyiz

-göster şuna

iki kara kimlik

açılıp kapanıyor yıldırım hızıyla (Akın, 2016b:215)

Gülten Akın, *42 Günün Şiirleri* kitabında yer alan metinler düzyazı ve şiirlerin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur. Akın, bu eserde yer alan kimi şiirlerinden önce o şiirin ilham kaynağı niteliğinde olan bir öykü aktarır, sonrasında şiiri oluşturur. Örneğin “Sofra” isminde hem şiir hem de düzyazıdan oluşan iki metin vardır (2016a:171-173). Şiir metninde fakirlik işlenirken; düzyazıda tüketim toplumuna eleştirel bir yaklaşım vardır. Bu kitapta yer alan düzyazılar, şiirsel imgeler barındıran anı-öykü niteliğindedir.

Akın’ın kimi şiirleri, yan yana geldiğinde düz yazıya dönüşün dizeler gibidir. Muhtemeldir ki Akın, hislerini/düşüncelerini düz yazıya aktardıktan sonra bazılarını kesip dizelemiştir. Şair kimi şiirlerinde atasözleri, deyimler de kullanılır. Ayrıca toplumcu şairlerin üslubu da Akın’ın şiir diline etki eden unsulardandır. Gülten Akın’ın poetikası, toplumcu şiir, Fazıl Hüsnü Dağlarca, kısmen İkinci Yeni gibi akım ve şairlerin etkisinde de kalmasına rağmen 1970’li yıllar ile beraber kendi şiir vadisinde ilerlerler.

1.5. Şekil

Gülten Akın’ın tematik açıdan geniş bir yelpazede gezinme anlayışı, şiirinin şekilsel yönünden ziyade iç düzeninde kendini gösterir. Şiire başlamayı yolculuk

yapmaya benzeten Akın, şiiri insan birikiminin dizelere sıkıştırılmış şekli olarak tanımlar. Gülten Akın; dize, kelime, sese dönüşen her bir şiir parçasının mevcut siyasal düzenlere bir meydan okuma aracı olduğunu belirtir: “Şiir, dizelere sıkıştırılmış bir nükleer enerji. Şiir, parçalanacak, patlayacak olan şey. İşte düzeni, egemenleri korkutan şey. Şiir hem haz, hem derinlik, hem sonsuz bir bağımsızlık, bağımsızlık, hem çok ince bir denge, iç düzen.” (Akın, 2019:129).

Akın, şiirinin beslenme ve yaslanma yerinin halk şiiri olduğunu belirtmekle beraber, bunun “halk şiirimizin biçim öğeleriyle iç ve dış kalıplarıyla çalışmak” (Akın, 2019:149) anlamına gelmediğini ifade eder. Gülten Akın’ın özellikle toplumcu anlayışa yaklaştığı ikinci dönem şiirlerinde halk şiirinin etkisi eser isimlerinde yoğun görülür. Bu dönemde yazdığı şiirlerin toplandığı kitabın ismi *Ağıtlar ve Türküler*’dir. Yine kitap içerisinde bölüm isimleri de halk edebiyatını çağırır: “Ağıtlar ve Türküler”, “Seyran Destanı”, “İlahiler”, “Maraş’ın ve Ökkeş’in Destanı”. Aynı dönemde yazdığı kimi şiirleri, şekilsel olarak da halk edebiyatının etkisindedir:

“Ayvaz Ağıdı”

Basmış da gölgesi çökmüş de sisi

Şu karşıkı dağlar Köroğlu dağı

Kesti ışığını Bolunun beyi

İki kaşın arasına ay düştü

...

Palazıdın şahin gibi konması

Dostları ardına varır sanması

Yol olmuştur en yiğidin yanması

Bu ateşten sana çokça pay düştü (Akın, 2016a:13)

Yukarıdaki şiir 11’li hece ölçüsüyle oluşturulur. Üç birimden oluşan metnin birinci ve üçüncü bölümleri tıpkı halk edebiyatındaki ağıt türü gibi aaab/cccb şeklinde biçimlenir. Şiirde yine redif ve kafiye unsurları vasıtasıyla ahenk sağlanır. “Manileri, koşmaları ilahileriyle, şiirli dinsel öyküleriyle, Anadolu halk edebiyatının ortasında kendimi tanıdım” (Akın, 2019:148) diyen şairin poetikasında halk

ürünlerinden şekilsel etkileri de görülür. Gülten Akın, halk yazınının her ozan için bir kaynak olduğunu söyler. Bu kaynağın ozanın ve zamanın algısına bağlı olarak şiirde yankılandığı ifade eder: “Halk yazınına kaynak tanıyan yazar, ozan bu yazından kaynaklanıp, kendini ve ürününü yükseltirken, bu yazını da değiştirip yükseltmiş olmaktadır.” (Akın, 2019:44).

Gülten Akın’ın kimi şiirleri hem isim olarak hem de teknik anlamda halk edebiyatı geleneğinden beslense de şekil ve içerik bakımlarından modern nitelikler taşımaktadır. Tema ve vurguya göre şiir biçimleri kullanan Gülten Akın şiirlerinin geneli, serbest tarzda şekillenen metinlerdir. Çok az şiirlerinde ise 11’li hece ölçüsü ve dörtlük ya da bentleri tercih eder.

Gülten Akın poetikasında, şiirin şekilsel nitelikleriyle ilgili kaygısı, anlatma endişesinin gölgesinde kalır. Akın, şiirin içeriğine göre şekil benimsediğini “Destana yönelişim, işlediğim konu dolayısıyla. Konular kendilerine uygun bir biçim, bir de dış biçim edinmezlerse özgürlüğe yükselmezler.” (Akın, 2019:144) şeklinde ifade ederken; asıl amacının anlatmak olduğunu söyler. Akın’a göre şiirin özgürlüğe kavuşması için şekillerle sınırlandırılmaması gerekir. O, şiirin ahengini kelime, tamlama ve dize unsurlarıyla oluşturmaya peşindedir:

“Taş İlâhi”

Musikimiz ten neni ten nen

Şiirimizse deveye binmeli yeniden

Ten nenni ten nen

Ten nenni ten nen (Akın, 2016a:157)

Gülten Akın, “kısa ve uzun dizeleriyle, dizeleri noktalarla bölerek” (Uyguner, 1969:784), aliterasyon ve asonansları kullanarak şiirinde ritmi oluşturma peşindedir. Akın, poetikası boyunca öznenin iç âlemine işaret edebilecek imgelerle şiir evrenini oluşturma gayesindedir. İnsan eliyle kurulan sistemlerin bireyin zihinsel ve ruhsal dünyasında bıraktığı etkileri sezdirmeyi esas gaye edinmesi, Gülten Akın’ın şiirde şekilden ziyade anlamsal yöne yoğunlaşması sonucunu doğurur.

Sonuç

Cumhuriyet dönemi Türk şiirinin önemli kadın şairlerinden olan Gülten Akın, şiirinde kişisel yaşamı ile toplumsal olguları harmanlayarak poetikasını oluşturur.

Sanatsal ilkelerini genel anlamda şairlik serüveninde de sergileme eğiliminde olmasına rağmen Akın'ın söylem ve pratik sanatı arasında yer yer farklılıklar vardır. İlke olarak kendisini halkçı ve halk edebiyatı sahasından beslenen bir sanatçı olarak değerlendirirse de onun şiirinde ön planda olan, estetik kaygı olmuştur. Bu anlamda Akın'ın poetikasında toplumcu kimlik, sanatsal kaygının arka planında kalır.

Gülten Akın, *Şiiri Düzde Kuşatmak* kitabında yer alan metinlerin birçok yerinde kendini toplumcu bir şair olarak tanımlar. Gülten Akın'a göre şair kişiseldir ama öz itibarıyla her şiir toplumsaldır. Ona göre şiiri besleyen asıl kaynak şairin ve şiirin doğayla bütünleştiği toplumsal katmandır. Akın, ozanı toplumun öncüsü konumunda değerlendirir. Yaptığı sanatı da başkaldırı olarak niteleyen Akın, ideolojik söylemini doğrudan şiirinin merkezine almaz. Çeşitli yan ve mecaz göndermelerle toplumsal dile getiren Akın'ın şiirlerinde, genel anlamda hassas mizaçlı *benin*, dış âlemlerle kurduğu ilişkinin yaşamındaki nirengileri hâkimdir.

Gülten Akın, şairlik yaşamı boyunca bireyin, özellikle edilgen kadının yaşadığı kişisel, toplumsal, siyasal, ekonomik olay, olgu, umutları şiire konu edilmesinin gerekliliğine inanarak poetikasını oluşturur. Akın şiirinde sözü edilen kadının; erkek egemen topluma, yasaya, töreye eleştirisi, yer yer başkaldırısı söz konusudur. Akın'ın şiir evreninde, erkek egemen zihniyetin bilincinde olan kadının düştüğü ruhsal ve düşünsel tavrı resmedilir.

Gülten Akın, Cumhuriyetin kuruluşuyla beraber Anadolu coğrafyasında oluşan sosyal, kültürel, politik, ekonomik devinimlerin birey üzerindeki yansımalarını kadın, anne, yabancılaşma, yalnızlık gibi farklı eksenlerden ele alarak şiir evrenini oluşturur. Gülten Akın, geleneğin kadına/bireye biçtiği rolü şiirinde öznenin kentle, toplumla ve çağla uyuşmaması bağlamında sunar.

Kaynakça

Akın, Gülten. *Ağtlar ve Türküler Toplu Şiirler- II*. İstanbul: YKY, 2016.

Akın, Gülten. *Şiiri Düzde Kuşatmak*. İstanbul: YKY, 2019.

Akın, Gülten. *Uzak Bir Kıyıda, Toplu Şiirler- III*. İstanbul: YKY, 2016

Akın, Gülten. *Kırmızı Karanfil Toplu Şiirler- I*. İstanbul: YKY, 2020.

Akın, Gülten. "Frankfurt Kitap Fuarı Kapanış Konuşması", *Uzak Bir Kıyıda, Toplu Şiirleri- III*. İstanbul: YKY, 2016.

Alp, Ruken. “Gülten Akın’ın Şiirlerinde Kadın Duyarlığı”. Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi, 2007.

Çetişli, İsmail. *Metin Tahlillerine Giriş / 1 Şiir*. Ankara: Akçağ Yayınları, (2015).

Çolak, Veysel. “Gülten Akın’ı Bilen Şiir”. *Sessiz Arka Bahçeler Odağında Gülten Akın Şiiri*. 1999 Akdeniz Altın Portakal Şiir Ödülü Sempozyumu (Haz. Ahmet Tüzün-Didem Ayas). Antalya: Altın Portakal Kültür ve Sanat Vakfı Yayınları, 2000: 57-68.

Demiralp, Oğuz. “Şair Ana”. *Şiirin ve Dilin Bilinci Gülten Akın* (Haz. Alpay Kabacalı). İstanbul: TÜYAP Tüm Fuarçılık Yapım, 2004: 55-63.

Enginün, İnci. *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2016.

Erken, Birgül. *Gülten Akın’ın Hayatı, Sanatı ve Eserleri*. Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, 2010.

Karaca, Alaattin. *İkinci Yeni Poetikası*. Ankara: Hece Yayınları, 2005.

Maksut Yiğitbaş - Gökçen Sevim. “Gülten Akın’ın Poetikası Üzerine”. *Journal of Turkish Studies*, 14/4 (2016): 1045-1074.

Okay, M. Orhan. *Poetika Dersleri*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2014.

Timuroğlu, Vecihi. “Gülten Akın’ın Şiirine Giriş”. *Sessiz Arka Bahçeler Odağında Gülten Akın Şiiri*. 1999 Akdeniz Altın Portakal Şiir Ödülü Sempozyumu (Haz. Ahmet Tüzün-Didem Ayas). Antalya: Altın Portakal Kültür ve Sanat Vakfı Yayınları, 2000: 150-167.

Todorov, Tzvetan. *Poetikaya Giriş* (Çev. Kaya Şahin). İstanbul: Metis Yayınları, 2014.

TÜYAP. *Şiirin ve Dilin Bilinci Gülten Akın* (Haz. Alpay Kabacalı). İstanbul: TÜYAP Yapım, 2004.

Uyguner, Muzaffer. “Gülten Akın’ın Şiirine Bakış”, *Türk Dili*, 210 (1969): 778-984.

Çatışma beyanı: Makalenin yazarı bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkileri bulunmadığını dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Destek ve teşekkür: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

